

25. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 3 lypnja 2013 r. №469 «Pro zbil'shennja statutnogo kapitalu publichnogo akcionernogo tovarystva «Derzhavnyj oshhadnyj bank Ukrainy» ta vnesennja zmin do jogo Statutu»:* <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/469-2013-%D0%BF>

26. *Postanova Pravlinnja Nacional'nogo banku Ukrainy vid 24.02.2015 №129 «Pro dejaki pytannja dijal'nosti bankiv»:* <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0129500-15/print1452620814869775>

27. *Proekt Zakonu Ukrainy «Pro Derzhavnyj bjudzhet Ukrainy na 2009 rik»:* http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=33318

28. *Proekt Zakonu Ukrainy «Pro Derzhavnyj bjudzhet Ukrainy na 2014 rik»:* http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=48267

29. *Richnyj zvit fondu garantuvannja vkladiv fizychnyh osib za 2015 rik:* <http://www.fg.gov.ua>

30. *Rishennja Rahunkovoi' palaty Ukrainy vid 24 lystopada 2015 roku №9-5 «Pro rezul'taty audytu derzhavnogo ta garantovanogo derzhavoju borghu u 2014 roci ta analizu tendencij u 2015 roci»:* http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16747492/R_RP_9-5.pdf

31. *Rozporjadzhennja Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 1 serpnja 2012 r. №692-r «Pro zatverdzhennja pereliku kvazifiskal'nyh operacij i organiv vlady (upravlinnja), vidpovidal'nyh za provedennja ocinky mozhlyvogo vplyvu takyh operacij na pokaznyky bjudzhetu»:* <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/692-2012-%D1%80>

32. *Statystychnyj vypusk Nacional'nogo banku Ukrainy. Procentni stavky:* <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=66237>

33. *Fedosov V.M., Kolot O.A. Upravlinnja derzhavnym borghom u konteksti ryzyk-menedzhmentu. Finansy Ukrainy. – 2008. – № 3. – S. 3–33.*

ДАНИ ПРО АВТОРА

Деревко Олена Сергіївна., головний економіст
Міністерство фінансів України
вул. Грушевського 12/2, м. Київ, 01108, Україна
e-mail: londar@ukr.net

ДАНИЕ ОБ АВТОРЕ

Деревко Елена Сергеевна, главный экономист
Министерство финансов Украины
ул. Грушевского 12/2, г. Киев, 01108, Украина
e-mail: londar@ukr.net

DATA ABOUT AUTHOR

Helen Derevko, Economist
Ministry of Finance of Ukraine
st. Grushevskogo 12/2, Kyiv, 01108, Ukraine
e-mail: londar@ukr.net

УДК 336.233.2: 336.22(477)

РОЗВИТОК НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

**Євтушенко Н.М.,
Пучко А.О.,
Царук А.Ю.**

Предметом дослідження є функціонування недержавних пенсійних фондів як суб'єктів недержавного пенсійного страхування та окреслення перспектив їх розвитку в Україні.

Метою роботи є узагальнення теоретичних положень функціонування недержавних пенсійних фондів, охарактеризувати їх основні види та здійснити аналіз сучасних тенденцій та особливостей функціонування недержавних пенсійних фондів, як основних учасників недержавного пенсійного страхування і на основі цього окреслити перспективи подальшого розвитку недержавного пенсійного страхування в Україні.

Методологія проведення роботи. Робота виконана на основі досліджень сучасних наукових поглядів щодо визначення сутності та розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення та недержавного пенсійного страхування в Україні.

Результати роботи. Стаття присвячена проблемам становлення недержавного пенсійного забезпечення та функціонування недержавних пенсійних фондів.

Висновки. Основними перешкодами на шляху до розвитку недержавного пенсійного страхування є недостатній рівень державної підтримки, а також низький рівень довіри населення до НПФ. Суттєвим фактором, що стримує розвиток НПФ також є обмеження інвестиційної політики НПФ через

встановлення досить вузького кола інструментів, в які дозволяється вкладати пенсійні активи. З огляду на вищезазначене, необхідною є розробка та провадження дієвих заходів, які б сприяли вдосконаленню функціонування НПФ та розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні. Першочерговим завданням повинно стати удосконалення контролю за діяльністю НПФ, зокрема розробка адекватної моделі, що дасть змогу реально оцінити рівень їх розвитку, їх фінансовий стан та стресостійкість (стрес-тести). Важливим є завдання удосконалення законодавчого регулювання інвестиційної діяльності НПФ та розширення інструментів для інвестування пенсійних активів громадян, враховуючи їх надійність, ліквідність та прибутковність. З метою підвищення обізнаності населення у сфері недержавного пенсійного забезпечення в Україні та зміцнення його довіри до НПФ потрібно проводити постійну системну роз'яснювальну роботу. На нашу думку, держава повинна активно сприяти розвитку та вдосконаленню НПЗ, оскільки це дозволить позбавити солідарну систему тих проблем, з якими вона стикнулася за роки свого існування.

Ключові слова: пенсійне забезпечення, недержавне пенсійне страхування, недержавні пенсійні фонди, інститути спільного інвестування, пенсійна система, накопичення.

РАЗВИТИЕ НЕГОСУДАРСТВЕННОГО ПЕНСИОННОГО СТРАХОВАНИЯ В УКРАИНЕ

Евтушенко Н.Н.,
Пучко А.А.,
Царук А.Ю.

Предметом исследования является функционирование негосударственных пенсионных фондов как субъектов негосударственного пенсионного страхования и определение перспектив их развития в Украине.

Целью работы является обобщение теоретических положений функционирования негосударственных пенсионных фондов, охарактеризовать их основные виды и провести анализ современных тенденций и особенностей функционирования негосударственных пенсионных фондов, как основных участников негосударственного пенсионного страхования и на основе этого определить перспективы дальнейшего развития негосударственного пенсионного страхования в Украине.

Методология проведения работы. Работа выполнена на основе исследований современных научных взглядов относительно определения сущности и развития системы негосударственного пенсионного обеспечения и негосударственного пенсионного страхования в Украине.

Результаты работы. Статья посвящена проблемам становления негосударственного пенсионного обеспечения и функционирования негосударственных пенсионных фондов.

Выводы. Основными препятствиями на пути к развитию негосударственного пенсионного страхования является недостаточный уровень государственной поддержки, а также низкий уровень доверия населения к НПФ. Существенным фактором, сдерживающим развитие НПФ также ограничения инвестиционной политики НПФ путем установления достаточно узкого круга инструментов, в которые разрешается вкладывать пенсионные активы. Учитывая вышесказанное, необходима разработка и производство эффективных мер, которые бы способствовали совершенствованию функционирования НПФ и развития негосударственного пенсионного обеспечения в Украине. Первоочередной задачей должно стать совершенствование контроля за деятельностью НПФ, в частности разработка адекватной модели, что позволит реально оценить уровень их развития, их финансовое состояние и стрессоустойчивость (стресс-тесты). Важной является задача совершенствования законодательного регулирования инвестиционной деятельности НПФ и расширение инструментов для инвестирования пенсионных активов граждан, учитывая их надежность, ликвидность и прибыльность. С целью повышения осведомленности населения в сфере негосударственного пенсионного обеспечения в Украине и укрепления его доверия к НПФ нужно проводить постоянную системную разъяснительную работу. По нашему мнению, государство должно активно содействовать развитию и совершенствованию НПЗ, поскольку это позволит лишить солидарную систему тех проблем, с которыми она столкнулась за годы своего существования.

Ключевые слова: пенсионное обеспечение, негосударственное пенсионное страхование, негосударственные пенсионные фонды, институты совместного инвестирования, пенсионная система, накопления.

DEVELOPMENT OF NON-STATE PENSION INSURANCE IN UKRAIN

Yevtushenko N.M.,
Puchko A.O.,
Tsaruk A.Yu.

The subject of the study is functioning as the private pension funds of private pension insurance and outlining the prospects of development in Ukraine.

The aim is to generalize theoretical propositions operation of private pension funds, to describe their basic types and to analyze current trends and of the functioning of private pension funds as the main participants of private pension insurance, based on this outline prospects for further development of private pension insurance in Ukraine.

Methodology of work. The work was based on studies of modern scientific views on the definition of the nature and development of private pensions and private pension insurance in Ukraine.

The results of the work. The article deals with the problems of formation of private pension provision and operation of private pension funds.

Conclusions. The main obstacles to the development of private pension insurance is insufficient state support and low level of confidence in the NPF. An important factor that impedes the development of NPF also have limitations NPF investment policy by setting a fairly narrow range of tools, which are allowed to invest pension assets. Considering the above, it is necessary to develop and carry out effective measures that would help improve the functioning of the NPF and development of private pensions in Ukraine. The primary objective should be improving control over the activities of the NPF, including the development of adequate models that will enable a realistic assessment of their level of development, their financial condition and stress (stress tests). An important task is improving the legal regulation of investment and expansion NPF instruments for investing pension assets of citizens, including their reliability, liquidity and profitability. In order to raise awareness in the private pension system in Ukraine and strengthening its confidence in the NPF should conduct ongoing outreach system. In our opinion, the state should actively promote and improve the refinery because it will deprive the solidarity system of the challenges that it faced during the years of its existence.

Keywords: pensions, private pension insurance, pension funds, collective investment institutions, pension system savings.

Постановка проблеми. Забезпечена старість і пристойна пенсія - бажання кожного свідомого громадянина. Проте державі з року в рік важче наповнювати Пенсійний фонд та забезпечувати безбідне існування для людей пенсійного віку. Складна політична, економічна ситуація в країні, демографічні проблеми, зокрема швидке старіння населення, роблять солідарну пенсійну систему забезпечення неефективною. Тому необхідно перейти до багаторівневої системи пенсійного забезпечення, одним з напрямків якого є недержавне пенсійне забезпечення. На сучасному етапі розвитку економіки України гостро постало питання побудови тривірневої системи пенсійного забезпечення. У зв'язку з цим актуальним є питання про недержавне пенсійне забезпечення, яке відіграє дуже важливу роль у розвитку економіки, надаючи послуги не тільки у сфері додаткового пенсійного забезпечення, а також для задоволення інвестиційних потреб реального сектора економіки шляхом перерозподілу вільних фінансових ресурсів суб'єктів господарювання та населення.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню питань щодо розвитку недержавного пенсійного страхування присвячені праці відомих вчених-економістів: Н.М. Внукової, М.І. Мальованого, С.І. Юрія, С.В. Науменкової, Р.В. Пікус, Г.М. Терещенко та інших, однак на сучасному етапі дана тематика потребує постійного аналізу та удосконалення.

Метою статті є дослідження основних тенденцій та особливостей розвитку недержавного пенсійного страхування в Україні на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні в Україні система пенсійного забезпечення знаходиться в стадії кардинальних змін. Чинна пенсійна система, що успадкована з часів планової економіки, виявила неспроможність забезпечити достатні виплати пенсіонерам, використовуючи однорівневу модель державного пенсійного страхування. Для розвитку соціальної сфери держави необхідна чітка побудова сучасної європейської моделі пенсійної системи, яка відповідає вимогам ринкової економіки.

Таким чином, вдосконалення багаторівневої моделі пенсійної системи в Україні сприятиме зниженню соціальної напруги в суспільстві, дефіцитності державного бюджету та Пенсійного фонду України та забезпеченню обґрунтованості отримання соціальних виплат з пенсійного страхування.

Система пенсійного забезпечення в Україні складається з трьох рівнів [1, с. 234]. Перший рівень – солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що базується на засадах солідарності і субсидування та здійснення виплати пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду на умовах та в порядку передбачених Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

Другий рівень – накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді та здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій і одноразових виплат на умовах та в порядку, передбачених законом. Третій рівень – це система НПЗ, що ґрунтується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень і яка забезпечує застрахованій особі після виходу на пенсію отримання, крім пенсії за загальнообов'язковим державним пенсійним страхування, додаткової пенсії шляхом добровільних пенсійних внесків до НПФ, які стануть основою цієї системи, в тому числі і ті, що створені за корпоративними та професійними ознаками [2, с. 362].

Система НПЗ становить третій рівень пенсійної системи, що є накопичувальним видом страхування.

Основні принципи діяльності НПЗ такі:

- економічно-соціальна заінтересованість працівників і роботодавців у НПЗ;
- добровільність участі в системі НПЗ (добровільність створення та приєднання до раніше створених пенсійних фондів, добровільність пенсійних внесків, вибору пенсійного фонду та форми пенсійних виплат тощо);
- здійснення інвестиційної діяльності виключно в інтересах вкладників та учасників з метою захисту пенсійних внесків від інфляції та збільшення пенсійних накопичень із допомогою отримання інвестиційного доходу;
- державне регулювання діяльності НПЗ і нагляд за її здійсненням тощо.

Важливими гарантіями стабільного функціонування системи НПЗ і діяльності пенсійних фондів зокрема, захисту пенсійних заощаджень мають стати:

- розмежування функцій управління пенсійними фондами, управління активами пенсійного фонду та їхнього зберігання між фінансовими установами, що надають відповідні послуги;
- ліцензування фінансових установ у системі НПЗ спеціально уповноваженими державними органами;
- здійснення зовнішнього моніторингу операцій з активами пенсійного фонду та їхнього обліку банківською установою–зберігачем активів пенсійного фонду;
- створення страхового резерву в структурі активів пенсійного фонду для забезпечення виконання зобов'язань перед вкладниками й учасниками пенсійного фонду;
- розміщення активів пенсійного фонду за принципами диверсифікації, відповідального ставлення до інвестування, надійності, ліквідності та прибутковості такого інвестування;
- проведення регулярних незалежних актуарних оцінювань пенсійних фондів;
- закріплення цілковитої відповідальності фінансових установ, котрі надають пенсійним фондам послуги з недержавного пенсійного забезпечення, усім належним їм майном[3].

Одним з можливих напрямів вдосконалення системи пенсійного страхування є розвиток недержавного пенсійного страхування, що займає винятково важливе місце у системі соціального захисту працюючої частини населення. В Україні даний напрямок уже активно розвивається, і підтвердженням цього є поява недержавних пенсійних фондів.

На сучасному етапі розвитку економіки України гостро постало питання побудови трирівневої системи пенсійного забезпечення, в якій першим рівнем виступає солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, другим – накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, а третім – система недержавного пенсійного забезпечення. Розвиток недержавного пенсійного забезпечення (НПЗ) та недержавних пенсійних фондів (НПФ) має вагомий вплив на розбудову національної економіки та на перспективи її розвитку в умовах глобалізаційних перетворень. Для вітчизняного ринку фінансових послуг система НПЗ знаходиться на стадії становлення та розвитку і є доволі новим та не достатньо вивченим явищем. Проте, у більшості країн світу НПЗ відіграє важливу роль у формуванні компенсаційного соціального забезпечення працівників поряд із заробітною платою, преміями, соціальними допомогамі, медичними страховками [4].

Розвиток системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні розпочався з 2004 року після набрання чинності Закону «Про недержавне пенсійне забезпечення» [5]. В основі даної системи функціонують НПФ. Схема їх функціонування представлена на рис.1.

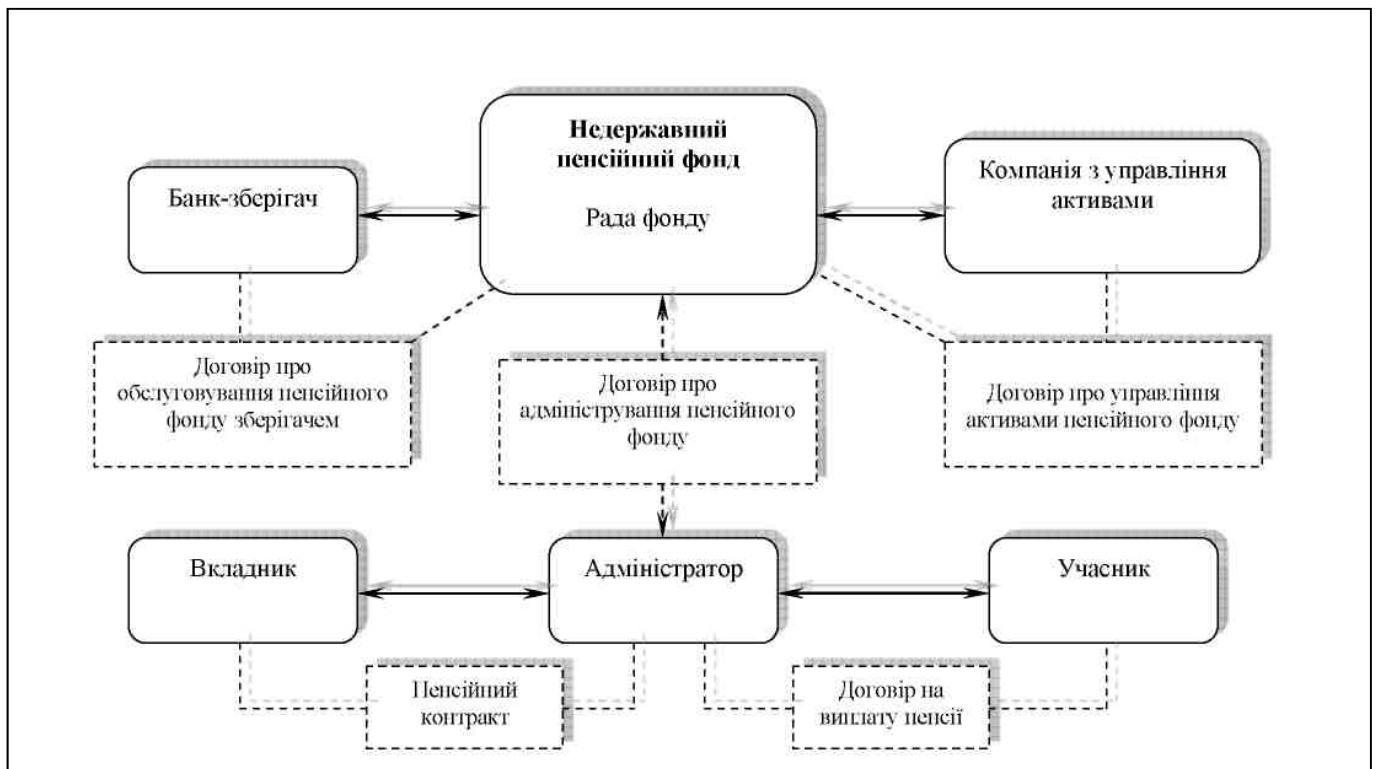


Рисунок 1. Схема функціонування НПФ

За умови ефективно організації, прибуткового інвестування, забезпечення надійності і належного регулювання недержавне пенсійне страхування сприятиме підвищенню доходів пенсіонерів. Трирівнева пенсійна система сприяє підвищенню фінансової стійкості пенсійної системи, оскільки суттєво зменшується

навантаження на солідарну систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. В результаті розвитку недержавного пенсійного забезпечення створюється додаткове потужне джерело інвестиційних ресурсів для розвитку економіки в цілому.

Недержавне пенсійне забезпечення здійснюється шляхом укладання пенсійних контрактів між адміністраторами пенсійних фондів та вкладниками. Крім пенсійних фондів, недержавне пенсійне забезпечення може здійснюватися страховими організаціями і банківськими установами. Однак через певні недоліки цих суб'єктів їх функціонування в пенсійній системі обмежене. Так, для страхових компаній пенсійне страхування є дуже дорогим видом страхових послуг, а банківські установи мають нормативні обмеження щодо заснування та ведення пенсійних рахунків.

Основними принципами діяльності недержавних пенсійних фондів є економіко-соціальна зацікавленість працівників (вкладників) і роботодавців та добровільність участі особи у будь-якому недержавному пенсійному фонді [6].

Яскравим прикладом є розвиток та функціонування недержавних пенсійних фондів, метою діяльності яких є виплата додаткових недержавних пенсій учасникам шляхом ефективною капіталізації заощаджень, здійснених в працездатний період життя.

Недержавний пенсійний фонд (НПФ) – юридична особа, яка має статус неприбуткової організації (непідприємницького товариства), функціонує та провадить діяльність виключно з метою накопичення пенсійних внесків на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснює пенсійні виплати учасникам зазначеного фонду у визначеному порядку [7, с. 46].

Єдиним критерієм, за яким можна провести розподіл НПФ за законодавством України, є природа участі в НПФ. Відповідно до цього критерію та відповідно до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» в Україні можуть створюватися недержавні пенсійні фонди трьох типів: відкриті, корпоративні та професійні (табл.1) [7, с. 47]

Таблиця 1. Характеристика типів НПФ

Тип фонду	Засновники фонду	Учасники фонду
Відкритий пенсійний фонд	Будь-які фізичні та юридичні особи (крім бюджетних установ та організацій)	Громадяни України, іноземці та особи без громадянства незалежно від місця та характеру їх роботи
Корпоративний пенсійний фонд	Юридична особа-роботодавець або декілька юридичних осіб роботодавців	Виключно громадяни, які перебувають у трудових відносинах з засновниками фонду
Професійний пенсійний фонд	Об'єднання громадян або юридичних осіб, які утворюються за професійною ознакою	Виключно фізичні особи, пов'язані за родом їх професійної діяльності, визначеної статутом фонду

Державний нагляд і контроль у сфері НПЗ здійснює Національна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України. Одним із напрямів роботи Комісії є сприяння впровадженню та розвитку діяльності НПФ, створення нормативно-правової бази, яка б дозволяла створюватися, належно функціонувати та розвиватися НПФ, а також суб'єктам системи НПЗ, що здійснюють їх обслуговування (табл. 2).

Таблиця 2. Функції суб'єктів, що обслуговують недержавний пенсійний фонд [8, с.115]

Суб'єкт	Функції
Рада НПФ (є єдиним органом управління НПФ у кількості не менше 5 чоловік)	укладання договорів з адміністратором, компанією з управління активами, зберігачем і аудитором; заслуховування звітів про діяльність цих суб'єктів; затвердження інформації про фінансовий стан фонду; контроль цільового використання пенсійних активів
Адміністратор недержавного пенсійного фонду	залучення вкладників, укладання пенсійних контрактів; ведення індивідуальних пенсійних рахунків; облік пенсійних внесків; розрахунки та здійснення пенсійних виплат
Компанія з управління активами (КУА)	аналіз ринку фінансових інструментів; розміщення активів згідно з інвестиційною декларацією НПФ; забезпечення прибутковості вкладень пенсійного капіталу;
Банк-зберігач	зарахування пенсійних внесків; виконання розпоряджень адміністратора й КУА; ведення обліку цінних паперів; контроль за діяльністю КУА й адміністратора;
Незалежний аудитор	аудиторська перевірка діяльності пенсійного фонду, адміністратора, КУА, банку-зберігача (проводиться не частіше одного разу на рік за рахунок коштів суб'єкта, що перевіряється)

НПФ створюються на підставі рішення засновників та не мають на меті одержання прибутку для його подальшого розподілу між засновниками. Активи пенсійного фонду формуються за рахунок пенсійних внесків та доходу від їх інвестування. Він може діяти тільки на підставі статуту, який затверджується засновниками фонду. Організаційна структура недержавного пенсійного фонду складається з органів управління, органів контролю та нагляду.

До переваг недержавних пенсійних схем насамперед слід віднести [7]:

- високу стійкість до демографічних змін, оскільки розмір недержавної пенсії, періодичність її виплати не залежить від демографічної ситуації в країні, а також від співвідношення працюючих та пенсіонерів;
- безпосередню залежність рівня пенсійних виплат від ефективності інвестування, а не від стану державних фінансів.

Вкладник може контролювати стан свого індивідуального пенсійного рахунку впродовж терміну дії пенсійного договору. Робота недержавних пенсійних фондів є прозорою і чітко регламентується державою.

Враховуючи переваги системи недержавного пенсійного забезпечення, в умовах вкрай несприятливої демографічної ситуації в Україні, коли на одного працюючого приблизно припадає один пенсіонер, структура пенсійних виплат повинна збільшуватися на її користь.

Провівши аналіз системи НПЗ протягом останніх років, зазначимо про негативну динаміку в розвитку. Станом на 30.06.2016 в Державному реєстрі фінансових установ міститься інформація про 66 недержавних пенсійних фондів (далі - НПФ) та 22 адміністратори НПФ порівняно з станом на 30.06.2015 у Державному реєстрі налічувалось 72 НПФ та 23 адміністратори [9].

Згідно з даними Державного реєстру фінансових установ станом на 30.06.2016 недержавні пенсійні фонди зареєстровано у 8 регіонах України. і найбільша кількість НПФ зосереджена у м. Києві - 48, або 72,7% від загальної кількості зареєстрованих НПФ порівняно з 2015 роком їх кількість відповідно зменшилась (рис.2.).

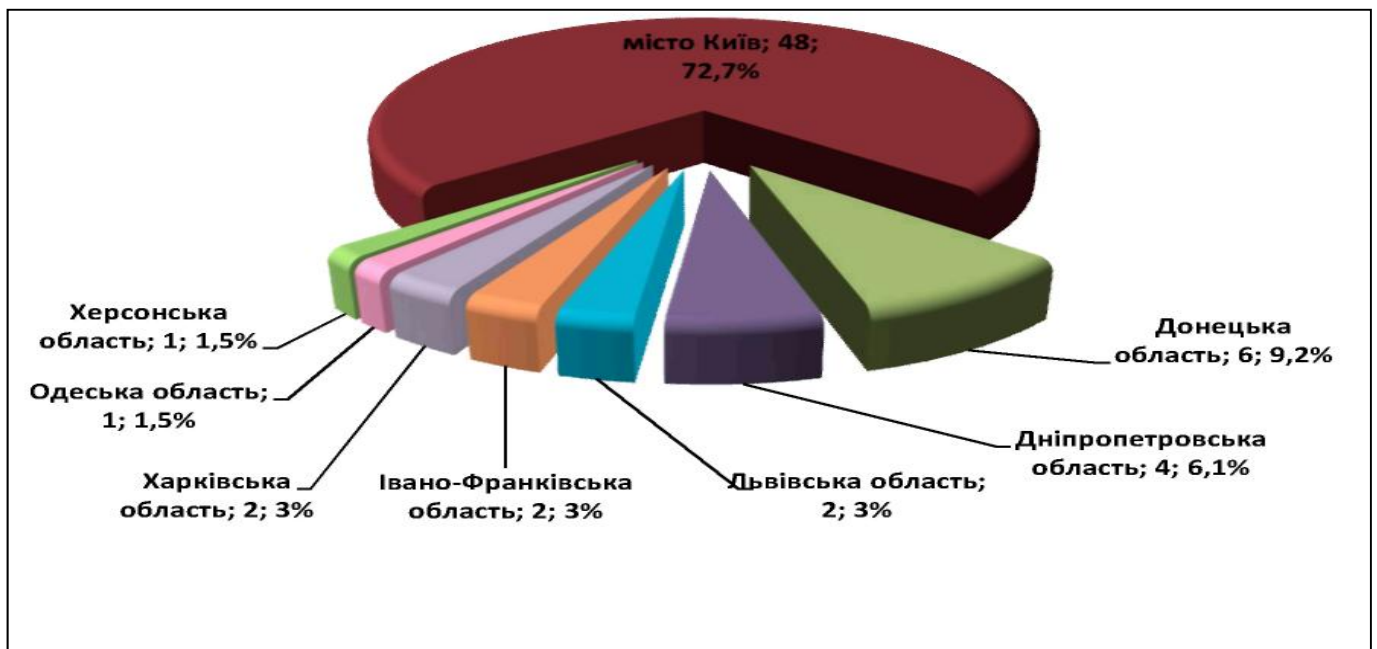


Рисунок 2. Територіальний розподіл НПФ станом на 30.06.2016 рік.(шт.)

Здійснивши аналіз діяльності НПФ за 2014 -2016 рр. можна зробити висновок про позитивний результат діяльності. Основні показники діяльності НПФ, згідно з поданими звітними даними, та темпи їх приросту наведені в таблиці 3.

Станом на 30.06.2016 адміністраторами недержавних пенсійних фондів укладено 60,7 тис. шт. пенсійних контрактів, що більше на 7,4% (4,2 тис. шт.) порівняно зі станом на 30.06.2015.

Структура пенсійних контрактів станом на 30.06.2016:

- з вкладниками – фізичними особами – 53,2 тис. шт.;
- з вкладниками фізичними особами-підприємцями – 0,09 тис. шт.;
- з вкладниками – юридичними особами – 7,4 тис. шт.

Збільшення кількості пенсійних контрактів пов'язане в першу чергу зі збільшенням пенсійних контрактів з фізичними особами.

Так: порівняно зі станом на 30.06.2015 збільшення кількості контрактів з фізичними особами станом на 30.06.2016 становило 9,2% (4,5 тис. шт.), зменшення кількості контрактів з юридичними особами становило 3,9% (0,3 тис. шт.); порівняно зі станом на 30.06.2014 зменшення кількості контрактів з юридичними особами станом на 30.06.2016 становило 21,3% (2,0 тис. шт.), збільшення кількості контрактів з фізичними особами становило 13,2% (6,2 тис. шт.) [9].

Таблиця 3. Динаміка основних показників діяльності недержавних пенсійних фондів

Показники	Станом на 30.06.2014	Станом на 30.06.2015	Станом на 30.06.2016	Темпи приросту, %	
				30.06.2015/30.06.2014	30.06.2016/30.06.2015
Кількість укладених пенсійних контрактів, тис. шт.	56,5	56,5	60,7	0%	7,4%
Загальна кількість учасників НПФ, тис. осіб	837,7	833,5	831,2	-0,5%	-0,3%
Загальна вартість активів НПФ, млн. грн.	2 381,3	2 157,1	2 000,3	-9,4%	-7,3%
Пенсійні внески, всього, млн. грн.	1 722,8	1 845,6	1 847,8	7,1%	0,1%
у тому числі:					
- від фізичних осіб	114,0	74,9	83,0	-34,3%	10,8%
- від фізичних осіб-підприємців	0,2	0,2	0,2	0,0%	0,0%
- від юридичних осіб	1 608,3	1 770,5	1 763,9	10,1%	-0,4%
Пенсійні виплати, млн. грн.	339,7	502,2	580,2	47,8%	15,5%
Кількість учасників, що отримали/отримують пенсійні виплати, тис. осіб	71,0	79,7	79,7	12,3%	0,0%
Сума інвестиційного доходу, млн. грн.	1 167,6	1 014,6	917,6	-13,1%	-9,6%
Прибуток від інвестування активів недержавного пенсійного фонду, млн. грн.	1 013,4	822,6	698,0	-18,8%	-15,1%
Сума витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів, млн. грн.	154,2	192,0	219,6	24,5%	14,4%

Пенсійні контракти станом на 30.06.2016 укладено з 54,7 тисячами вкладників, з яких:

- юридичні особи – 2,3 тисячі, або 4,2% від загальної кількості вкладників,
- фізичні особи – 52,4 тисячі, або 95,8%.

Кількість вкладників станом на 30.06.2016 збільшилася порівняно з аналогічним періодом 2015 року на 8,7% (4,4 тис. вкладників) та станом на 30.06.2015 порівняно з аналогічним періодом 2014 року кількість вкладників збільшилася на 3,3% (1,6 тис. вкладників).

Довідково: станом на 30.06.2015 кількість вкладників становить 50,3 тисячі, з яких юридичні особи становили 2,3 тисячі вкладників, фізичні особи – 48,0 тисячу вкладників; станом на 30.06.2014 – 48,7 тисяч вкладників, з яких юридичні особи становили 2,4 тисячі вкладників, фізичні особи – 46,3 тисячі вкладників.

Збільшення кількості вкладників за період з 30.06.2015 по 30.06.2016 відбулося за рахунок збільшення кількості вкладників фізичних осіб на 9,2%.

Здійснивши аналіз загальної кількості учасників НПФ (станом на 30.06. 2016 -831,2 тис.осіб порівняно станом на 30.06.2015 – 833,5 тис.осіб.) можна стверджувати про зниження їх кількості що пов'язане з негативними явищами в економіці країни [9].

У ході проведеного дослідження виявлено, що станом на 30.06.2016 переважну більшість учасників НПФ становили особи віком від 25 до 50 років, а саме 63,0%, та особи вікової групи від 50 до 60 років, що становили 26,4%. Частка учасників НПФ вікової групи старше 60 років становила 8,1%, вікової групи до 25 років – 2,5% Динаміку кількості учасників недержавних пенсійних фондів представлено на рис.3.

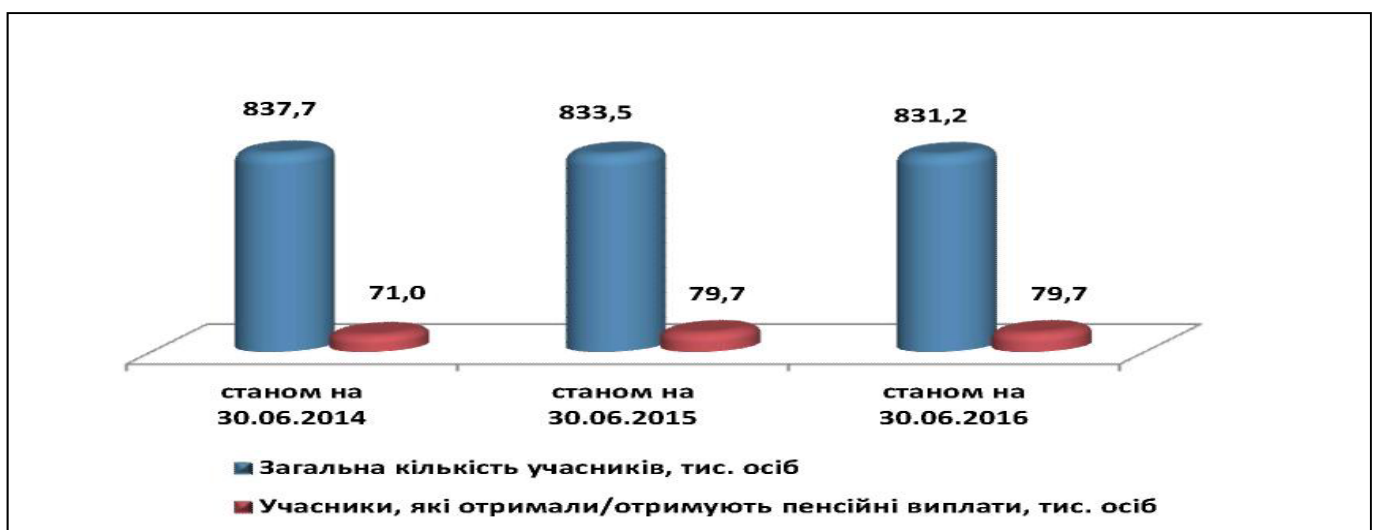


Рисунок 3. Динаміку кількості учасників недержавних пенсійних фондів

Аналізуючи пенсійні виплати (одноразові та на визначений строк), то станом на 30.06.2016 вони становили 580,2 млн. грн., що на 15,5% більше в порівнянні з аналогічним періодом 2015 року (рис. 4), при цьому одноразові виплати зросли на 7,1%, пенсійні виплати на визначений строк – на 79,8% [9].



Рисунок 4. Динаміка пенсійних виплат

Сукупно недержавними пенсійними фондами станом на 30.06.2016 було здійснено пенсійних виплат (одноразових та на визначений строк) 79,7 тисячам учасників, тобто 9,6% від загальної кількості учасників, які отримали пенсійні виплати.

Середній розмір одноразової пенсійної виплати на одного учасника НПФ, який отримав/ отримує пенсійну виплату одноразово, у II кварталі 2016 року становив 6,3 тис. грн. (у II кварталі 2015 року – 5,8 тис. грн., у II кварталі 2014 року – 4,5 тис. грн.) та середній розмір пенсійної виплати на визначений строк на одного учасника НПФ, який отримав/ отримує пенсійну виплату на визначений строк, становив 28,3 тис. грн. (II кварталі 2015 року – 18,8 тис. грн., II кварталі 2014 року – 24,2 тис. грн.) [9].

Одним із основних якісних показників, які характеризують систему НПЗ, є сплачені пенсійні внески, так станом на 30.06.2016 вони становлять 1 847,8 млн. грн., збільшившись протягом дванадцяти місяців на 0,1% (2,2 млн. грн.). Порівняно зі станом на 30.06.2014 сума пенсійних внесків станом на 30.06.2015 збільшилась на 7,1% (122,8 млн. грн.). У загальній сумі пенсійних внесків станом на 30.06.2016 основну частину, або 95,5%, становлять пенсійні внески від юридичних осіб, на яких припадає 1 763,9 млн. грн [9].

Слід зазначити, що на збільшення суми пенсійних внесків вплинуло:

- станом на 30.06.2016 збільшення суми пенсійних внесків від фізичних осіб на 10,8% (8,1 млн. грн.) та зменшення суми пенсійних внесків від юридичних осіб на 0,4% (6,6 млн. грн.);
- станом на 30.06.2015 збільшення суми пенсійних внесків від юридичних осіб на 10,1% (162,2 млн. грн.) та зменшення суми пенсійних внесків від фізичних осіб на 34,3% (39,1 млн. грн.).

Загальна вартість активів, сформованих недержавними пенсійними фондами, станом на 30.06.2016 становила 2 000,3 млн. грн., що на 7,3%, або на 156,8 млн. грн. менше в порівнянні з аналогічним періодом 2015 року та на 16,0%, або на 381,0 млн. грн. менше в порівнянні з аналогічним періодом 2014 року (рис. 5) [9].



Рисунок 5. Динаміка основних показників системи НПЗ

Також слід зазначити, що важливим аспектом діяльності недержавних пенсійних фондів є інвестування коштів і отримання інвестиційного доходу. На законодавчому рівні визначено перелік фінансових інструментів та максимальну частку в загальній вартості активів фонду (табл. 4).

Дослідивши прояви фінансової кризи було виявлено низку проблем на ринках фінансових послуг, серед яких: недостатня капіталізація фінансових установ, недосконалість вимог до якості та диверсифікації і ліквідності активів для окремих фінансових ринків, дисбаланс між очікуваною доходністю і спроможністю компенсувати прийняті ризики, низька ефективність системи захисту прав споживачів фінансових послуг, низький рівень прозорості діяльності фінансових установ, недостатня інституційна спроможність інститутів державного регулювання, що негативно позначилося на здатності вживати ефективних заходів з нагляду та регулювання ринків фінансових послуг.

До основних чинників, які більшою мірою впливали на розвиток кризових явищ у небанківському фінансовому секторі, слід віднести мораторій на дострокову видачу банківських депозитів, запровадження якого, в свою чергу, мало наслідком ланцюгову реакцію у небанківському сегменті кредитних установ та «замороження» активів НПФ [10, с. 158].

Таблиця 4. Обмеження частки інвестування пенсійних активів НПФ

Фінансовий інструмент	Максимальна частка в загальній вартості активів фонду, %
1. Банківські депозитні рахунки та ощадні сертифікати банків	40, але не більше 10 в одному банку
2. Банківські метали	10
3. Цінні папери, погашення за якими гарантовано КМУ	50
4. Цінні папери, погашення за якими гарантовано Радою міністрів АРК і облігації місцевих запозичень	20
5. Облігації українських емітентів	40
6. Акції українських емітентів	40
7. Цінні папери іноземних емітентів	20
8. Іпотечні цінні папери	40
9. Об'єкти нерухомості	10
10. Цінні папери одного емітента (крім цінних паперів, погашення яких гарантовано КМУ)	5

Також виявлено, що в Україні достатньо низькою залишається частка економічно активного працездатного населення, що є учасниками НПФ. Так, 87% економічно активного працездатного населення Казахстану беруть участь у НПФ, 72% населення США та 65% населення Швеції. Проблема недовіри до фінансових посередників та низький рівень доходів населення обумовлюють низьку частку участі економічно активного населення України в НПФ.

Таким чином, необхідно систематизувати напрями захисту пенсійних коштів учасників НПФ (табл. 5).

Таблиця 5. Напрями забезпечення державного захисту пенсійних коштів учасників НПФ

Напрямок захисту пенсійних коштів учасників НПФ	Характерні особливості напрямку
Законодавчі обмеження	1) встановлено вимогу щодо диверсифікації напрямів інвестування пенсійних активів; 2) заборонено нецільове використання пенсійних активів; 3) встановлено вимогу розмежування та відокремлення активів пенсійного фонду від активів його засновників і роботодавців – платників, адміністратора, КУА, страхових організацій з метою унеможливлення банкрутства НПФ; 4) НПФ не може бути проголошений банкрутом і ліквідований за законодавством про банкрутство.
Системні вимоги	1) встановлено високі вимоги до порядку створення, ліцензування та функціонування адміністратора, КУА, зберігача; 2) забезпечується чітке розділення функцій накопичення, зберігання та управління активами НПФ, а також внутрішній контроль за діяльністю суб'єктів, які надають послуги НПФ.
Регуляторні заходи	1) виконання суб'єктами НПФ своїх обов'язків контролюється національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольним комітетом України; 2) діяльність у сфері НПФ мають право здійснювати тільки суб'єкти, працівники яких мають відповідну кваліфікацію і отримали кваліфікаційне свідоцтво

До основних причин недостатнього розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні можна віднести [11, с. 44]:

- низький рівень доходності пенсійних активів; законодавчу неврегульованість окремих питань діяльності ринку недержавного пенсійного забезпечення;
- низький рівень довіри населення до недержавного пенсійного забезпечення, банківської системи та інших фінансових установ;
- недостатню заінтересованість роботодавців у фінансуванні недержавних пенсійних програм для працівників;
- низький фінансовий рівень спроможності громадян для участі у системі недержавного пенсійного забезпечення;
- обмежений вибір фінансових інструментів, придатних для інвестування в них пенсійних коштів, унаслідок відставання розвитку ринку капіталу від потреб інституційних інвесторів;
- низький рівень роз'яснювальної роботи щодо змісту та ролі системи накопичувального пенсійного забезпечення в суспільстві та недостатність її фінансування.

Усунувши ці причини, а також здійснивши низку заходів нормативно-правового та організаційного характеру, можна суттєво стимулювати подальший розвиток ринку недержавного пенсійного забезпечення.

Список використаних джерел

1. Внукова Н.М. Соціальне страхування: кредитно-модульний курс: навч. посіб. / Н.М. Внукова, Н.В. Кузьменчук – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 412 с.
2. Юрій С.І. Соціальне страхування: підручник / С.І. Юрій, М.П. Шаварина, Н.В. Шаманська. – К.: Кондор, 2007. – 507 с.
3. Сандлер Д Особливості впровадження системи недержавного пенсійного забезпечення. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.viche.info/journal/NAUKOVA_BIBLIOTEKA/
4. Сухоруко О.В. Особливості оподаткування операцій у сфері недержавного пенсійного забезпечення / О.В. Сухоруко – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Tavnv/2009.../63_2_30.pdf.
5. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 № 1057-IV/ [Електронний ресурс]: Офіційний веб-сайт ВР України. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1057-15>
6. Мальований М.І. Стан та проблеми розвитку системи недержавного пенсійного страхування в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.udau.edu.ua/library.php?pid=1535>.
7. Антіпов О.М. Функціонування системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні /О.М. Антіпов, О.О. Недобезга // Часопис економічних реформ №3(7). – 2012. – С.46-50.
8. Еш С.М. Фінансовий ринок: Навч. посіб. / С.М. Еш. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 528 с.
9. Офіційний сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг в Україні – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>.
10. Динь І.М. Проблеми функціонування недержавних пенсійних фондів в Україні: монографія / І.М. Динь – Луцьк, 2006. – 332 с.
11. Брагін С. Недержавні пенсійні фонди на неефективному фондовому ринку: приклад України / С. Брагін, О. Макаренко // Вісник НБУ. – 2011.– № 2.– С.44-47.

References

1. Vnukova N.M., Kuz'menchuk N.V. Social`ne straxuvannya: kredy`tno-modul`ny`j kurs: navch. posib. – K.: Centr uchbovoyi literatury`, 2009. – 412 s.
2. Yuriy S.I., Shavary`na M.P., Shamans`ka N.V. Social`ne straxuvannya: pidruchny`k. – K.: Kondor, 2007. – 507 s.
3. Sandler D Osobly`vosti vprovadzhennya sy`stemy` nederzhavnogo pensijnogo zabezpechennya.: http://www.viche.info/journal/NAUKOVA_BIBLIOTEKA/
4. Suxoruko O.V. Osobly`vosti opodatkuvannya operacij u sferi nederzhavnogo pensijnogo zabezpechennya: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Tavnv/2009.../63_2_30.pdf.
5. Pro nederzhavne pensijne zabezpechennya: Zakon Ukrayiny` vid 09.07.2003 No 1057-IV/: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1057-15>
6. Mal`ovany`j M.I. Stan ta problemy` rozvy`tku sy`stemy` nederzhavnogo pensijnogo straxuvannya v Ukrayini.: <http://www.udau.edu.ua/library.php?pid=1535>.
7. Antipov O.M., Nedobyega O.O. Funkcionuvannya sy`stemy` nederzhavnogo pensijnogo zabezpechennya v Ukrayini. Chasopy`s ekonomichny`x reform №3(7). – 2012. – S.46-50.
8. Esh S.M. Finansovy`j ry`nok: Navch. posib. – K.: Centr uchbovoyi literatury`, 2009. – 528 s.
9. Oficijny`j sajт Derzhavnoyi komisiyi z reguluyuvannya ry`nkiv finansovy`x poslug v Ukrayini: <http://www.dfp.gov.ua>.
10. Dy`n` I.M. Problemy` funkcionuvannya nederzhavny`x pensijny`x fondiv v Ukrayini: monografiya. – Lucz`k, 2006. – 332 s.
11. Bragin S., Makarenko O. Nederzhavni pensijni fondy` na neefekty`vnomu fondovomu ry`nku: pry`klad Ukrayiny`. Visny`k NBU. – 2011.– № 2.– S.44-47.

ДАНІ ПРО АВТОРІВ

Євтушенко Наталія Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи і страхування

e-mail: ilata82@ukr.net

Пучко Анна Олександрівна, кандидат економічних наук, викладач кафедри фінансів, банківської справи і страхування

e-mail: finansu2014@ukr.net

Царук Анна Юрївна, кандидат економічних наук, викладач кафедри фінансів, банківської справи і страхування

e-mail: finansu2014@ukr.net

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»
вул. Сухомлинського 30, м.Переяслав-Хмельницький, 08401, Україна

ДАНИЕ ОБ АВТОРАХ

Євтушенко Наталья Николаевна, кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов, банковского дела и страхования

Пучко Анна Александровна, кандидат экономических наук, преподаватель кафедры финансов, банковского дела и страхования

Царук Анна Юрьевна, кандидат экономических наук, преподаватель кафедры финансов, банковского дела и страхования

ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий ГПУ имени Григория Сковороды»
ул. Сухомлинского 30, г. Переяслав-Хмельницкий, 08401, Украина

DATA ABOUT AUTHORS

Yevtushenko Natalia, PhD in Economics, Teacher, Chair of Finances, Banking and Insurance,

Puchko Anna, PhD in Economics, Associate Professor, Chair of Finances, Banking and Insurance,

Tsaruk Anna, PhD in Economics, Associate Professor, Chair of Finances, Banking and Insurance,

SHEE «Pereyaslav-Khmelnysky SPU named after Grygoriy Skovoroda»

Sukhomlynsky str. 30, Pereyaslav-Khmelnysky, 08401, Ukraine

УДК 336.221:658.114

СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В АГРАРНІЙ СФЕРІ

Калмиков О.В.

Предметом дослідження виступає механізм оподаткування суб'єктів малого бізнесу аграрної сфери.

Мета написання даної статті полягає в науковому обґрунтуванні раціонального оподаткування суб'єктів малого бізнесу в аграрній сфері, застосування якого сприятиме оптимізації їх функціонування.

Методологія проведення роботи. Робота виконана за результатами дослідження сучасних наукових поглядів щодо удосконалення механізму оподаткування вітчизняних сільськогосподарських виробників, що віднесені до суб'єктів малого бізнесу.

Результати роботи. В статті проаналізовано загальні концепції оподаткування аграрних суб'єктів малого бізнесу в Україні. Розглянуто механізм стягнення єдиного податку з фермерських господарств та процедуру його обліку на вітчизняних сільськогосподарських підприємствах. Визначено, що основним фактором, який впливає на побудову обліку в фермерських господарствах, є система оподаткування. Більшість фермерських господарств є платниками єдиного податку, що забезпечує зменшення податкового навантаження. Встановлено, що єдиний податок в Україні є чи не єдиною альтернативною системою оподаткування. Розмір даного податку не залежить від результатів господарської діяльності суб'єкта – він залежить від розміру та грошової оцінки земельних ділянок, які перебувають у фермерському господарстві у власності або у користуванні.

Галузь застосування результатів: організація та проведення наукових досліджень щодо удосконалення теорії та практики оподаткування суб'єктів малого підприємництва аграрної сфери.

Висновки: Оподаткування сільськогосподарських підприємств України на сучасному етапі розвитку економічних відносин характеризується різними підходами до різних категорій таких платників, хоча загалом вони формують єдиний механізм оподаткування сільськогосподарських підприємств.

Згідно діючого законодавства фермерські господарства можуть знаходитися на загальній системі оподаткування, а також бути платниками єдиного податку 4 групи, єдиного податку в складі інших груп та мати пільгові режими з ПДВ. Сплата єдиного податку вигідна для фермерських господарств, оскільки замінює декілька податків і зборів, що зменшує платежі до бюджету та заощаджує час на складання та подання податкової звітності. Традиційно цілі спрощеної системи оподаткування полягають не стільки у зниженні рівня оподаткування, скільки в скороченні витрат та часу на ведення складного бухгалтерського та податкового обліку.